

IV.

Dr. Konek Sándor

kir. tanácsos, a statistika ny. r. tanárának, a magyar tudományos akadémia rendes tagjának, mint az egyetem ujonnan választott nagyságos rectorának

székfoglaló beszéde.

Tisztelt egyetemi közgyűlés!

Az egyetemi rectoráság átruházásának évről évre megújuló cselekvénye valóságos Janus-fejű ünnepély; az egyik arcz a multa szegezve nyugodt és derült, a másik keresve a kétes jövőt, derült ugyan, de gondteljes kifejezéssel. Mig t. i. a lelépő rector nemcsak a jó akarat öntudatával, hanem a siker kecsegtető érzetével végig futtatván örömtelt szemeit a lejárt kormányév eseményein, magasztos lelki nyugalommal hagyja el dicsőséggel betöltött rectori helyét, a belépő uj rector szorongatott kebellet foglalja el elődei érdemkoszorujától körülsugárzott rectori széket, mert a jó szándék és szilárd akarat sovány hozományán kívül az Isten kegyébe és társai szívélyes készségébe vetett bizalma egyedüli támpontja.

Én is, tisztelt gyülekezet, megdöbbenve a lefátyolozott jövő nagy titka előtt, nehéz szívvel lépek át a kormányzásomra kiszabott egyévi szűk ugyan, de tette, gondra elég tág időkör küszöbén, és aggodalmam annál természetesebb, minél hosszabb azon férfiak sora, kik előttem e pályán dus babérokat szedtek; aggodalmam annál indokoltabb, minél nagyobb az aránytalanság a gondjaimra bizott drága letétmenynek magas és zsenge képességemben kínálkozó zálognak parányi értéke közt; de aggodalmam különösen a jelen esetben annál igazoltabb, minthogy velem együtt az összes egyetem azon erős meggyőződésben van, hogy a rég óhajtott, évtizedeken át tervezgetett, a közesemények által annyiszor háttérbe szorított, de most már elodázhatlan reformok, legalább részben, e tanévben fognak létrejönni, ez pedig a kormány rudján állóban ildomossággal párosult erélyt, hajlékonysággal járó aczélosságot és rideg igazságérzettel helyesen vegyült eszélyességet tetelez fel.

A mesterséges módon évek során át visszatartott reformok árjai a rekeszek elmozdításával rendszeren nagy robajjal szoktak átrohanni az alig elkészült új mederbe. Ily alkalommal a rombolások elkerülésére erős védgátak szükségesek; a reformoknak beömlő árjai ép oly ovatosan mint szakértelemmel átvezetendők, hogy tetemes megrázkódások nélkül történhessék meg az átmenet. Minden ovatosság mellett azonban a megnyílt zsilipeken való átömlés tájékozó hullámozás, az utban álló akadályoknak többé-kevésbé erőszakos elseprése, való vagy vélt magánérdekek megsértése nélkül alig képzelhető. Tusakodás, surló-

dás, sőt nyílt küzdelem minden átmeneti stadiumnak egyik szomorú osztályrésze.

Szemközt ezen korántsem kecsegtető, kormányzó feladványomat nem kis mérvben nehezítő várandóságokkal, gyöngé erőm teljes öntudatában, csak az bátorít a majd egyhangu választatásomban nyilvánult közbizodalom által kijelölt rectori állomásnak habozás nélküli elfoglalására, hogy megdönthetlen hitem, miszerint igen tisztelt pályatársaim, kik ily válságos perczben egyetemünk sajkáját reám bizni sziveskedtek, nemcsak azon lelkes buzgalommal fognak támogatni, melyben eddigelé minden keblünkben kiindult egyetemi kormányzó bő mértékben részesült, hanem a sulyos idő követelménye szerint egy testtel, egy lélekkel mellém fognak állani, a hányszor közérdekeink védelmében, életkérdéseink körüli harcban lankadozni fogna hős tettekhez kevésbbé szokott károm. Igen, az egyesülés ellentállhatlan hatalmából, egyetemünk kitünő férfiai összhangzatos közreműködéséből remélem merithetni a csodatevő erőt mindannak leküzdésére, mi jólétünk, szellemi felvirágzásunk s korszerű átalakulásunk utjában leend. Midőn a tek. egyetemi tanácsot, úgy mint anyaiskolánk összes mélyen tisztelt tagjait hatályos közreműködésre felszólítottam, egyszersmind kedves kötelességemnek ismerem ez ünnepies alkalommal a bennem helyezett bizalomért legforróbb köszönetemet itt nyilvánosan kifejezni.

De tisztelt tagtársaim erélyes támogatásába vetett reményen kívül van még más, ennél biztosabb, ennél kimerithetlenebb forrásom, és az a mindenható véghetetlen kegyelmébe vetett erős hitem, ki az egyeseknek, úgy mint egész országok s népek sorsát ke-

gyesen intézi, ki eddig is egyetemi életünket meny-
nyei áldásának malasztjában oly érezhetően részesíti,
in te Domine speravi non confundar in aeternum.

Felvértézve e kettős paizsszal, a rectori láncz-
czal, a szolgaság és jogfolytonosság e jelvényével, át-
veszem a reám ruházott diszes kormányzói méltósá-
got; felavattatva ezáltal egyetemünk közérdekeinek
szolgájává, jogai s igazainak bajnokává. Szolgai hű-
séggel, de nem szolgai lélekkel fogok örködni a ke-
zeim közé letett szellemi kincs felett; szolgai ragasz-
kodással, de nem szolgai vaksággal fogok harczolni
egyetemünk jogai és igazai mellett. A jogfolytonos-
ság, közéletünk e mentő angyala, vezérsillagom le-
end rectori pályámon, akár késztetni fog az ádáz sors
a régi jogállapot folytatására, akár meg fog nyilni a
várva várt átszervezkedés már is kelletinél tovább el-
zárkozott szentélye.

Általános tapasztalás, hogy a közélet lüktetése
ármérője az egyetem tudományos cselekvőségének. A
politikai élet elhalaványulásával, a nép politikai te-
vékenységének elsatnyulásával, a tudományvilágban
szellemi alkotás helyett szellemölő mechanizmus lo-
pózik be; reactio a politikai világ látkörén ködbe bo-
ritja az egyetem légkörét; szellemi pangás ikertest-
vére a politikai tespedésnek. Midőn ellenben a nép-
szellem kibontakozik passiv tétlenségéből, midőn a
politikai szabadság utáni küzdelemben, vagy a kivi-
vott szabadság védelmében a nemzet öntudatosan ki-
fejtí összes erejét, az egyetemre is a tavaszodás haj-
nala hasad, minden politikai, minden társadalmi ha-
ladás új életnedvet, új tápanyagot nyujtván a nép-
élettel bensőleg összenőtt tudomány-egyetemnek.

Ezen tapasztalás egyetemünk legközelebb letűnt életében is bebizonyult, csakhogy anyaiskolánk a legutóbbi időben nem tudott lépést tartani közéletünk minden terén bámulatos mérvben beállott gyors és tartós fejleménynyel; nem mintha a legutóbbi időben kedvező arányban nem mutatkozott volna általános törekvésünk a felszabadult tért elfoglalni és az előbbi évtizedek mulasztásait helyreütni; nem mintha egyetemünk szemközt a politikai cselekvőséggel, szemben a történeti jelentőségü kiegyezkedés által megindított szabad mozgalommal, saját reformjáról megfellebbezett volna, hanem egyetemünk a maga részéről elkészített, de még a legislativa retortján át nem ment új tanterv utáni sovárgás közben elbénulva, a hosszas várakozásban kimerülve a mind égetőbb reform-kiválmak folytonos pressiója alatt korántsem fejthette ki azon tudományos erőt s teremtmő munkásságot, melyre helyes reorganisatio mellett képes lett volna, és melyet kell, hogy közviszonyaink jelen új situatiojában okvetlenül kifejtсен.

Mig a korszerű intézmények, melyek hazánk állam- és társadalmi újjászületésére az epochalis 1848. évben, hol véglegesen megállapítva tényleg, hol csak elvképen megfogalmazva eszményileg jöttek létre, kevés kivétellel mindannyian a legutóbbi törvényhozás által további kifejtést, gyakorlati alkalmazást, vagy csak ismételt szentesítést nyertek, ugyanazon év 19-ik törvényczikkére, mely a korigény helyes méltánylásával a magyar egyetemnek szervezését a tanszabadság szellemében kimondja, és annak foganatosítását a legközelebbi országgyűlésre bizza, eddig még nem kerülhetett a sor.

Szemközt a nagy feladattal, mely az 1865%-ki országgyűlésnek, tekintve zilált közjogi viszonyaink rendezését, jutott, szemközt a nemzet legfontosabb életkérdéseivel, melyek honatyáinktól várták és részben várják szerencsés megoldásukat, egyetemünknek nem lehetett, nem szabadott saját életkérdését előtérbe tolnia más fontosabb hazai érdekek rovására.

De most, midőn az államügyek legtöbbjei törvényhozásilag elintézték, midőn a közoktatás alapja is az 1868: 38. t. cz. által lerakva van, nemcsak a legislativai teendők logikai egymásutánja, hanem a jelen országgyűlést megnyitó trónbeszédben foglalt királyi szavak is biztatnak, hogy egyetemünk ügyét napirendre kerültnek tekinthetjük, s ha ennél fogva nem forog is fenn szüksége annak, hogy apostoli fejedelmünk és felelős kormánya által amugy is már napirendre kitűzött reformügyünket részünkről ismételve sürgessük, nem szünik meg kötelességünk éber figyelemmel kísérni annak legközelebbi tárgyalását, nem szünik meg kötelességünk szellemi hozzájárulásunkkal megkönnyíteni az átszervezés sikeres lefolyását.

Soha nem inkább, mint jelenleg, hol törvényhozó testületünk termeiben legközelebb sorsunk felett el lesz vetve a koczka, hol tanrendszerünk nemzedékekre kiható új szervezése országos képviselőink bölcs tanácsa szerint véglegesen fog megállapíttatni, szent kötelességünk a reformeszmék irányában határozott állást foglalni; feladatunk minden kínálkozó alkalmat megragadni, hogy a koreszmék megérlelését telhetőleg előmozdítsuk, hogy a törvényes átido-
mitásnál egyetemi életünk specíficus viszonyait, anyaintézetünk szükségleteit, a hazai tudományosság, va-

lamint a magyar tanuló ifjuság sajátlagos érdekeit kellő érvényre juttassuk.

Egyetemünk e feladata a jelenben egyszersmind nekem, mint élére állított rectorának elészabja beköszönő beszédem tárgyát. Mint másutt, úgy nálunk is a reformmozgalmak általános hullámszásában a közoktatás, jelesen az egyetemi tanügy terén is új meg új reformeszmék merülnek fel, melyek közvetlenül az egyes tanulmányszakok külön érdekeire ugyan, közvetve azonban az összes egyetem közérdekeire hatnak ki. Az egyetem, melynek, mint a tudomány képviselőjének tiszte, az irányeszmék alakulását megelőzni, nem hagyhatván magát az uralomra kapott nézetek árjaitól elragadtatni, e tiszténél fogva hivatva van a korigény látszatával bíró reformeszméket elfogulatlan bírálat alá vonni, hogy azokat, ha a tudomány s tapasztalás foruma előtt megállnak, általános elismerésre juttassa, hogy megczáfolja és halomra döntse, ha a tudomány és tapasztalás bírálatát ki nem állják. Efféle a korigény czége alatt jelesen nálunk keringő s általános uralomra törekvő, egyetemünk összerdekeit közelebb érintő reformeszmék egyikmá-sikát szándokom ez alkalommal bonczkés alá venni és kijelölni az álláspontot, melyet igénytelen nézetem szerint irányukban elfoglalnunk kell, hogy anyaintézetünk téveszmék hátrányos behatásától lehetőleg megóvassék, *principiis obsta, sero medicina paratur.*

Minden egyetem a tudomány nagy temploma, melynek egyes alkatrészei az örökigazság közös ku-

polája alatt, a jog s igazság utáni kutatás által összhangzatos egészsze olvadnak egybe. Az erkölcsi s anyagi világrendet alkotó örök törvényeknek minden iránybani kilesése ama szellemi kapocs, mely az egymástól eltérni látszó külön karokat szorosán egybefűzvé, az egész épületnek kölcsönzi ama fenséges harmoniát, mely azt egyöntetű szerves létszernek tünteti fel.

Ott ragyog a tudomány templának magasztos csuca, hegyén a kereszténység szent jele, ott a hit-tudományi kar, mely az Isten mint a bölcsesség főforrásának s szent vallásának felismerésére vezet: *apud ipsum est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam*. Romboljuk le e fenséges ékét, és csonka kőtömeg marad, mely magasabb ihlet nélkül nem lehet többé a tudomány temploma, mert hiányzik benne közvetlen működése annak, kiről a szent irás oly helyesen mondja: *ipse dat omnibus vitam, inspirationem et omnia*.

Kik az államnak teljes boldogságát egyedül eszményi jogszervezésének valóításában vélvén fellelhetni, magasabbra nem törekszenek és az isteni igazságokkal foglalkodó hittudományt, mint az államélettel közvetlen összefüggéssel nem lévőt, az egyetemről elválaszthatónak hiszik, megfelelkeznek arról, mit a zsoltárok oly találóan feljegyeztek: *nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam*.

Az egyetem művészi egysége nem engedi ép azon részének elválását, mely az egésznek betetőztetésére szolgál. A theologiai karnak ép fenmaradása

közös egyetemi érdek, azt melegen felkarolni, telhetőképén védeni, mindnyájunk parancsoló kötelessége.

De a reform szelleme ezen rideg merevségnél kárhoztatottnak látszó tanszakot is üdvösen átlengheti; az elől elzárkozni akarni, sajnos félreismerés lenne a feltartóztathatlan áramlásában kiméletet nem ismerő koriránynak. Maga a hittani kar körében tanulmányok tapintatos válogatása rést enged jogosult reformtörekvésnek; hiszen Liebermann a tudós francia hittanár maga kívánja: ut theologiae studiosi rejecta inutilium subtilitatum farragine, in illis quae vera, quae utilia, quae Deo et Religione digna operam collocarent. De még tágasabb tér nyílik üdvös reformnak, ha az egyház felkentjeinek a külvilággal való érintkezését vesszszük szemügyre.

Az egyház és az állam közti viszony minden időben nagyobb-kisebb hévvel folyt tusák bő forrás vala. A harc e téren mai nap annál nagyobb robajjal, annál nagyobb elkeseredéssel foly, minthogy nem annyira a két hatalom közti versenygés, mint a néptömeg szenvedélyei által élesztve, mind tágasabb körben mozog. Az állam s társadalmi békák alul kimerülni törekvő nép féketlen rohammal ostromolja az államhatalmat, hogy az egyház irányában is a polgári szabadság érdekében érvényesítse tekintélye hatványozza döntő befolyását. Neveli a küzdelem hevét azon sajnos körülmény, hogy nem mindig a tisztavallásos érzület, a kereszténységtől átszellemült lelkesülés, hanem gyakran vak rombolási düh, keresztényetlenes indulat, s undok önérdek a felhevülésnek főrugója.

A hittani kar, mely hivatva van a vallásérdekek őrjeit jövő rendeltetésükre nevelni, a harezosokat fel-

fegyverezni, nem ignorálhatja a körülötte zajló vihart, nem ringathatja magát mesterkélt nyugalomban, nem nézheti tétlenül tetszelgő önmagasztaltsággal a heves vita kedélytzaklató lefolyását.

E csata nem vivható ki ugyan merőben a tudomány fegyvereivel, de a tudomány, valamint egyéb socialis kérdések megoldásánál, ugy e téren is hatásos tényezővé válhatik, ha az igazságok tudományos meggyőződéssé fejlesztetnek; mert a tudományos meggyőződés, a mint több és több köröket áthat, s a népszellemét meghodítja, ellentállhatlan hatalommá növekszik.

Erre azonban a rideg negatio, a kor kívánalmainak megvetése, a világ folyamától való gondos elzárkozás és idylis elszigeteltség legkevésbé sem vezethet. A theologusnak megismerkednie kell a tudomány s a világszellem hódítmányaival más téreken is, neki kilesnie kell a társadalmi reformok s átalakulásokszülte igényeket, neki folytonos érintkezésben kell maradnia a nép és az állam vitalis köreivel.

Ha egyetemünk csarnokaiban a kölcsönös érintkezés szellemképző kihatása alatt, a való tudományosság éltető körében felnövekedett papjelöltjeink szent hivatásuk komoly teljesítésénél, tisztelő figyelemmel a polgári élet vívmányai iránt, bölcs mérséklettel veendnek részt a világmozgató vélemények kemény tusájában, ha a vallás szent érdekeitől lelkesen felbuzdulva, a korszellem szentesítette védvekkkel, a tudomány és felvilágosodottság fegyvereivel fognak sikra szállani, és az egyház békét-lehelő lobogója alatt vivandó csatában, eltelve lelki hivataluk méltóságától, soha szem elől nem tévesztendik a keresz-

ténység szelid szellemét, tetemesen mérsékelhetik az összeütközés hevét, elvehetik a tusakodás élet, kitéphetik a keserűség fulánkját.

Az egyháznak a világi tudománynyal őszinte szövetkezésétől bizton várható, hogy a jelen vajadások, a nép összes rétegeibe mélyen benyuló confessionalis viszályok csak új győzelmére s dicsőítésére leendnek az örökké való keresztény igazságoknak.

A magyar clerus, mely ritka tapintattal mindenkor tudta az egyház és az állam érdekeit bölcsen összeegyeztetni, mely soha nem hunyta be szemeit a kor jogosult kívánalmai előtt, melynek iniciatívájából indult ki a magyar kath. egyház autonom szervezésének jelenleg folyó kísérlete is, — mi ha sikerülend, a magyar nemzet, mely már politikai szabadságának kivívásával magára vonta Európa figyelmét, új fényes példáját adandja az önkormányzásra való hivatottságának, — mondom, a magyar clerus ezentul sem fogja számon kívül hagyni, mit a korszellem követelőleg igényel, és hittani növendékeit kibocsátva a merev elszigeteltség zárlatából, szabadon fogja ereszteni tud. egyetemünk éltető emlőihez, hogy táplálkozva világi életbölcsesség tejével is, felvilágosodott korunk szellemében felkészülhessenek a szent vallás s egyház hős védelmére.

Az uralkodó eszmék szétbontó hatását anyaiskolánk egy kara sem érzi oly közvetlenül, oly nagy terjedelemben s oly mélyen bemetsző modorban, mint a jog- és államtudományi kar. A köz- és magánjog tere fel van dülva, az állam, a társadalom gyökeres átalakulásuk műfolyamát élik át. A mult marad-

ványai aluli felszabadulás, a jogegyenlőség a jelszó, melynek lobogója alatt foly a harcz ugy egész államok s egyes nemzetek, mint a külön socialis körök és egyéniségek részéről. Régibb jogintézmények halomra döntetnek, uj jogképezdék létre hozatnak; a társas lét összes viszonyai általános forrás és forrásnak indulnak, s uj meg uj jogeszméket, uj meg uj jogállapotokat keletkeztetnek.

Ezen általános mozgalom, mely egész Európának mai jogéletét sajátlagosan jelzi, még belterjesebb hazánkban, mely épen napjainkban megifjodott alakban emelkedvén ki előbbi jogszervezésének hamvából, gondosan keresi jogszerzeményeinek biztosítékát, továbbfejlődésük közegeit. Igenis, hazánkban inkább mint bárhol forr, gerjed, pezseg az összes jogélet, hol Toldynk szavaival élve, ezeréves intézvények kimozdulván eresztékeikből, fut, fárad a nemzet, uj eszmék elnöklete alatt uj építményt rakni a multnak romjai felett.

Ugyanis államalkatunk uj törvényes alapokra fektetve csak imént lépett át a teljes kiképződésnek stádiumába, mi számos közjogi eszmék s kívánalmaknak valósulását igényli. A politikai előjogok megszűntével az egyenjoguság, a föld s birtok felszabadultával a munka, ipar s forgalom teljes felszabadítása, az állampolgárok jogkörének bővültével a sajtó-, egyesülés- s választás-szabadság biztosítása mindannyi uj jogintézményeket követelnek. A büntetőjog várja a humanitás és századunk szellemében sürgős átidomítását.

A magánjog terén a mult viszonyai alatt kelt és ma már végképen elavult jogintézmények helyébe uj

jogfogalmak nyomulnak előtérbe, melyek a modern jognézetek s az eléhaladt jogtudomány követelménye szerint törvényes alakba öntendőek. A termelés s forgalomnak, a közlekedési eszközöknek jelesen a bank- és hitallügynök bámulatos gyors fejlődése, s azzal karöltve az anyagi s szellemi javak óriási szaporodása új meg új jogszabályozást, a megváltozott szükségletnek megfelelőbb ipar-, kereskedelmi, váltó- és egyéb magánjogi törvényeket igényelnek. A törvénykezés, a bírósági szervezet, az eljárás alakszerűsége mindannyi tárgyai a kor irányát helyesen méltató jogtörvényhozásnak, mely hivatva van a jogérzet ébrentartásával biztos és gyors jogsegélyt nyújtani a jogosultnak.

Nem csekélyebb a mozgalom hullámverése a népgazdaság oceanjában. Korunk sem áll a merő negatív államszerepelés terén, nem elégteli a termelésnek útjában álló akadályok eltávolítását, nem a kizárólagos jogok és kiváltságok megszüntetését, tevételes államsegélyre tart igényt, hol a szunyadozó productiverők fejlesztésének, hol maga a termelés biztosításának érdekében. Azon arányban, melyben a természeti erők meghódításával az emberi munka feleslegesebbé válik, azon arányban, melyben a felszaporodott s egyesült tőke közt egyfelől, és az attól függő munkásosztály közt másfelől az érdekkülönbség praegnansabb kifejezést nyer, mind jobban előtérbe lép a munkások sorsa körül felmerülő socialis kérdések végtelen sora. Az önsegély s állami gyámolás közti habozás még nem tudott határozott jogmeggyőződésre jutni, a legfontosabb közgazdasági elvek körüli törvényhozás mai napig ingatag, a legköze-

lebbi jövőtől várván úgy tanelméleti megállapítását, mint sikeres gyakorlati megoldását.

Mindezek után világos, hogy napjainkban a jogásznak, főleg pedig a magyar juristának elég tág mezeje nyílik serény tevékenységre. Jelesen a jog- és államtudományi karnak hivatása a régi és új jogintézményeknek, a kidülő és létesülő jogrendnek, az elavult és újjászülemlett jogviszonyoknak e tömkelegében biztos Ariadne-fonalt szolgáltatni, utalván a jog és igazság örök forrásaira, utalván a jogképződés történeti folyamában megalapult s általános elismerést nyert jogelvekre. Hivatása a karnak a jelen és multnak áthidalására az ó-klassikai jogászvilágból meritett jognézeteken sarkaló tudományos vizsgálódás segélyével az új jogviszonyokban nyilvánuló jogtudatot érvényre emelni, az erkölcsi alapokra fektetett jogtudományt korszerűen fejleszteni s oda törekedni, hogy a jogigazságoknak a népéletben és a törvényszéki gyakorlatban teljes meggyökerezésével az általános jogérzület új éltető erőt, új táplálékot nyerjen.

A népéletnek azonban nemcsak jogi, de gazdasági oldala is kell, hogy a jog- és államtudományi kart behatóbban foglalkoztassa; az állam- és népgazdaság körül józan elveket megállapítani, az anyagi jólét forrásait s azoknak tanelméletét elemezni, az összes gazdasági fejlődés törvényeit kifejteni, és ezáltal a legfontosabb socialis kérdések megoldását tudományosan megérlelni szintén e karnak jutott feladatul.

Azon látszólagos nagy különbség, mely a szorosan vett jogi és az államtudományi képzettség közt

fenforog, természetesen azon eszmére vezet, vajjon a munkafelosztás elve és a szaktanítás igénye szerint nem lenne-e czélszerűbb e kar két alkatelemét egymástól elválasztani, egymástól függetleníteni. Kedvencz thema ez, mely számos elmét, különösen hazánkban, foglalkodtat.

Eltekintve attól, hogy az államtudományok tárgyát képző practicus eszmék a jólétről a jog határozataiban lelvén regulatorukat, az államtudományi tételek megértése és gyakorlati hasznosítása a jognak alapos ismerete nélkül, és megfordítva az államszervezetnek, a socialis viszonyoknak, és a jog oltalmát igénylő különféle gazdasági intézményeknek teljes ismerete nélkül a jogtan átértése, és a jogtételek gyakorlati alkalmazása nem képzelhető, úgy hogy a két tankör egymást kiegészítvén, geneticus összefüggésükből ki nem szakíthatók; eltekintve továbbá attól, hogy alig van jogi kérdés, melynek nem lenne egy-szersmind nemzetgazdasági oldala, valamint alig van államtudományi tétel, melynek helyes felfogása jogi szakképességet nem igényelne, eltekintve végre attól, hogy e két tankör úgy egymásba foly, hogy felette nehéz a válpontot, a szoros demarcationalis vonalt eltalálni: egészen máskép áll a kérdés, midőn a jogi kar első létesítésénél tabula rasa kínálkozik, másképen pedig, midőn századokon át organikus egybeolvadással legbensőbbben összeforrott jog- és államtudományi karnak csak újabb szervezése forog szóban. Elszakasztani a jogkartól az államtudományokat, főleg ott, hol mint nálunk, amugy is a kenyértanulmány iránti kizárólagos hajlam oly általános, annyit tenne, mint az utóbbiakat végképen tönkre juttatni.

A jogtanulmányozás ily szétválás folytán gyakorlati jelentőség nélküli, félszeg jogelemezéssé válnék, jogászaink, bíráink, ügyvédeink, sőt törvényhozóink s jogtudósaink a szorosan vett jogtudomány Procrustes ágyára feszítve elvonatnának az élet közvetlen lüktetéseitől, míg másrészt a pályaválasztásnak nehézsége ugyanazon egy kar körében ok nélkül neveltetnék, és anyaiskolánk meg a többi ausztriai és német egyetemek közt mesterséges válaszfalak emeltetnének, melyek a századokon át fennállott kölcsönös érintkezést s szabad átlépést tetemesen megnehezítenék.

De a tapasztalás különben sem szól efféle bifariatio mellett. A tübingi, müucheni s würzburgi egyetem, a németországi testvérintézetek közt egyedüliek, hol a jogkar mellett államgazdasági kar létezik, korántsem szolgáltatnak kecsegtető érveket annak utánzására. Statistikai adatok szerint mindhárom egyetemen az államgazdasági kar oly eltűnő parányi hallgatószámmal bir, hogy külön karnak létele alig látszhatik indokoltnak; így jelesen a legközelebb lefolyt 1869-ki tanévben a müncheni egyetemen 494 jogász irányában 12, a würzburgi 140 joghallgató ellenében egyedül egy hallgató az u. n. kamarai tanszakokra beíratva volt.

Érdemes ily csekély hallgatóság számára jelentékeny tudományos készületet igénylő külön kart fenntartani, nem mondom létrehozni, főleg, miután mezey, mű- és kereskedelmi ipar, vagy a bank- és hitelüzlet különböző köreiben nemzetgazdasági előkészítésre szorulóknak, amugy is a műegyetemeken s felsőbb gazdasági, ipar s kereskedelmi akademiákon

erre bő alkalom nyilthatik, különben is felette kívánatosnak mutatkozván, hogy az államtudományok cyclusa ezen főbb tanintézetek leczkerendébe mindinkább belevonassék.

Egyébiránt lehet a jog- és államtudom. karnál is akár az elészabandó vizsgálatok helyes szervezése, akár az egyik vagy másik tádományszakra a kormány részéről fektetendő nagyobb súly által az államszolgálat vagy a gyakorlati élet különböző pályáira készülőeknek kellő irányt adni, hogy jövő rendeltetésük szerint, hol a szorosan vett jogi, hol a politikai s államtudományokkal kizáróbban foglalkodjanak, a nélkül, hogy szükség lenne a harmonikus egészszé összenőtt jog- és államtud. kart ketté szakítani. Jog- és államtudom. karunknak épséges és együttes fenmaradása tehát egyetemünk közös érdeke, mely mellett harczolni mindnyájunk kötelessége.

Kevésbé érintetik az állam- s népélet korunkbeli hullámzásaitól az orvos- és bölcsészettudományi kar. Távol a politikai élet zajló viharaitól az orvostud. kar a bámulatig kifejtett természettudományok szövétnekével beható buvárkodás, tömegészlelések s szakértő bonczolások alapján a sinlődő emberiség javára törekszik kilesni a természet gyógyerejü titkait, lelkiismeretesen mérlegezván az üdvhozó szerek gyógyhatályát.

A mult salakjaitól tisztult s századunk színvonalán álló orvostud. szak belső reformokon kívül, melyeket egyetemünk követve nálánál szerencsésebb testvérintézetei vivmányait, nem késett annak idején javaslatba hozni, különösen egyre szorul, mi nélkül nincs felvirulás, nincs boldogulás. Dusan felszerelt ko-

rodák nélkül hiányzik az alkalom a különböző kóralakok behatóbb tanulmányozására, hiányzik a gyakorlati tér az elméleti tanelvek tényleges alkalmazására, tanulságos észlelések megtevésére, hiányzik a kísérleti tér tudományos felfedezések megbirálására, újabbak keletkezésére. A betegágy valamint a gyakorló orvosnak tulajdonképi lég- és életköre, ugy az orvosjelölt kiképeztetésének egyedüli műhelye, szakkézsúltségének legbiztosabb forrása.

És fájdalom, egyetemünk épen az orvosi karnak e nélkülözhetlen kincsében oly igen szegény, csoda tehát, hogy tudományos buvárkodásában megfosztva a szemléleti oktatás főközegétől nem képes versenyt futni oly egyetemekkel, melyek bő tapasztalással kedveskedő kórodák felett busásan rendelkeznek, csoda ha a Hygea szolgálatára készülő magyar ifju külföldön keres, mit saját szülőföldén nem lel.

Évtizedek óta folytak ez iránt egyrészt a sűrű panaszok, kérelmezések s sürgetések, másfelől az ígéretok, tárgyalások s eredmény nélküli alkudozások. Valamint ezelőtt hazánk általános felvirágzásának, ugy ebbeli bajunk orvoslásának egyik főakadálya: képzelt gazdagságunk. Szűkkeblűen elzárkozik a vagyonosnak látszó magyar egyetem elől minden forrás, némán hangzanak el sovár panaszai, nincs ki könnyörüljön a békókba vert tudomány keservein.

A jelen kor szükségleteihez mért felszerelésü, az országos kórházzal egybekapcsolandó s ettől jutalékát nyerendő kórodák létesítése egyetemi közérdek, azt felkarolni szent kötelességünk. Használjunk fel minden rugót, hogy az ország segítsen sinló alma materjén. Kövessünk el mindent, hogy fővárosunk, mely

soha áldozatot nem hozott jólétének egyik bő forrásául kínálkozó egyetemünk érdekében, de mely különben hazafias lelkesültséggel rakja le könyöradományait a tudomány s művészet oltárára, készséggel járuljon annak létrehozásához is, mi nélkül nem vagyunk képesek lépést tartani, még kevésbé pedig győztes versenyre kelni a külföld éléhaladtabb tanintézeteivel.

Sajnos jelzője korunk anyagias irányának, hogy mint másutt, úgy még inkább nálunk, a természettani szakokon kívül a bölcsészeti kar többi tudomány-szakjai iránt nagyobb részt hiányzik a kívánt fogékonyság, hiányzik az általános hajlam. Ép ezen a művelt világ közkincsét, minden kiképezés alapját tevő, az embert kiválólag humanitásra vezető, s azért a klasszikai ókorban méltán „studia humaniora” czime alá foglalt tanulmányok, melyek elme és szívekpezsés alapján az ész s érzélem világában harmoniát s összeolvadást eszközölnek, melyek élesítvén az ítéletet, megedzvé a jellemet, nemesbítvén az izlést s erkölcsöket, szóval élesztvén a bennünk szunyadozó isteni szikrát, legközelebb juttatnak magasabb rendeltetésünk valósitásához, fájdalom, ép ezen a szó legnemesebb értelmében vett tudományágak nálunk általán elhanyagolva tengődnek.

Egyetemi közérdek, hogy eltekintve a reformjavaslatban foglalt palliativ szerektől, mindnyájunk férfias solidaritással oda hassunk, miszerint tanuló ifjúságunk önkényt térjen vissza a bölcsészeti-történelmi szakok és az ókori klasszikai remekművek alaposabb, belterjesebb és általánosabb tanulmányozására, mint azon forrásra, melyből az anyagiságot áteszményítő magasabb világnézlettel ama általános kulturképesség

meríthető, mely a szaktanulmánynál rendszeren beálló egyoldalúság ellen véd s a socialis életkörökben felmerülő szélsőségek s ellentétek közvetítésére képesít. Legyen e tekintetben is kalauzoló mentorunk a britt nép, mely a bölcészeti tanszakok s az ókori dús kincs-bányák sikeresb kizsákmányolásának nagyrészt köszönheti mai vezérszerepét úgy a szellemi, mint az anyagi culturvilágban; a britt nemzetnek kivált szellemi felsőbbbsége ép úgy mint a francziák s németeké kétség kívül az óvilág classicitásában gyökerezvén.

* * *

Az egyes karok ezen külön s egyuttal egyetemünk közös érdekeinek vázlatos megérintése után alig van, mit említsek. Vagy figyelmeztessem tanári hivatásuk kötelmeitől átlelkesült, nehéz tisztüket mindenkor elismert buzgalommal teljesítő tagtársaimat egyetemi állásukkal járó teendőikre, hiszen kiki közülünk azokat jobban ismeri, elevenebben átérzi, mint gyenge szavam képes körvonalozni, vagy hozzatok szóljak tisztelt egyetemi polgárok, kik áthatva a socialis szerep fontosságától, mely önöknek a gyakorlati élet különböző köreiben ma holnap jutand, átmelegülve jövő hivatásuk szent tüzétől, csarnokainkba léptek, hogy a tudomány élő forrásánál méhszorgalommal gyűjtsék a jövő életpályájukra szükségelt szellemi kincset.

Egy s ugyanaz közös feladatunk. Rajtunk tanárokon van az egyes karok legbensőbb szövetkezésében fürkészní az elvont, terjesztetni a felismert igazságot, becsepegtetni annak szellemét gondjainkra bizott magyar ifjúságunk fogékony keblébe, s önöket tisztán a tudomány mint a tudomány főczélja iránt lelkesí-

téni; önökön van tiszt. e. p. nemcsak a közlött igazságokat elméjük s szívébe bevésni, azokat hiven megőrzni és majdan tovább ültetni, hanem önöknek különösen kell tanulniok tisztán a tudomány mint tudomány iránt lelkesülniök; mert báró Eötvösnek ép oly költői szépségű mint reáltartalmu bölcshazai szerint: „A legmagasabb tetőket mindig csak azok érik el, kik ott egy tágabb látkörnél nem keresnek egyebet, és ha a lelkesedést nem értjük, melylyel a magános vándor látszólag czél nélkül csak felfelé törekszik, s a türelem és önfeláldozás, melyet látszólag haszontalan törekvéseire fecsér, csaknem sajnálkozással tölt: legyünk meggyőződve, hogy soha igazság, bármennyire elvont és terméktelennek látszik, nem találhatott fel, mely az emberi nem haladására és jólétére befolyást nem gyakorolt“.

Rajta tehát tisztelt pálya- és polgártársaim, törjünk felfelé a tudomány sziklás ösvényén, hatoljunk be az örökigazságok oduiba, derítsük azokat napfényre, ha még fel nem ismertettek, ébreszszük új életre, ha feledésbe mentek, emeljük ismét érvényre, ha félreismerettek. Váltsuk fel a félszeg, ephemer tudatot alapos, a velőkig ható tudással, cseréljük fel az egyoldalúságot a miveltség általánosságával. Óvjuk meg még a szenvedélyek vak tusájában is az elfogulatlan buvárlás higgadtságát s bölcshazalommal, de a lelkesedés tüzevel emelkedjünk fel az ihlet szárnyain a való tudomány magaslataira és a magyar kir. egyetem hiven fogja teljesíteni magasztos hivatását, azonosodva a tudománynyal, melynek leghivottabb hírnöke, hogy ujra Eötvösünk klasszikus szavaival éljek: „olyan lesz mint a nap, mely midőn fel-

kél csak a legmagasabb bércek egyes csucsait világosítja meg, s később elterjed mindenre s a legrejtettebb völgyeket eltölti melegítő sugaraival, — épen elterjedése mutatja, hogy emelkedik.“

Fényes, uraim! az ily törekvésnek a jutalma, mert nekünk is lesz benne részünk, ha a tudomány korunk kívánalma szerint nálunk is egyesek kiváltságából köztulajdonná fog válni, quod faxit Deus. — Mondtam.